

Чижевський Б. Г., м. Київ

ВИХОВАННЯ ЛЮДСЬКОСТІ – ОСНОВНА СКЛАДОВА ЗАХИСТУ, ОБОРОНИ ТА ПЕРЕМОГИ

***Анотація:** Акцентовано увагу на пріоритетних напрямках виховання підростаючого покоління України. Особливого значення надано аспектам людськості й добра, формуванню чистоти думки, організації розумового виховання та забезпеченню козацького виховання.*

***Ключові слова:** людськість, доброта, думка, розумове виховання, козацьке виховання.*

***Abstract.** Attention is focused on the priority areas of education of the younger generation of Ukraine. Particular importance is given to the aspects of humanity and goodness, the formation of purity of thought, the organization of mental education and the provision of Cossack education.*

***Keywords:** humanity, kindness, thought, intellectual education, Cossack education.*

Прийняття управлінських рішень та дій щодо їхньої реалізації в сучасних надскладних умовах мають передбачати передусім визначення змісту освіти, організації освітнього процесу, підбору та розстановки педагогічних кадрів, особливо в період війни, воєнного стану та післявоєнної відбудови, з метою передачі, надання підростаючому поколінню наукових знань та формування в нього позитивного наукового мислення й наукового світогляду, а найголовніше – виховання в Людини якостей людськості як основної складової захисту, оборони та перемоги, щоб у будь-яких складних умовах, ситуаціях, обставинах людина залишалася ЛЮДИНОЮ.

Український народ неодноразово переживав голод, геноцид, холод, розруху, спустошення, злиденність, приниження, поневолення, тортури, катування, війни і військові конфлікти, окупацію різних модифікацій, варіантів і масштабів. Українці долали труднощі, вирішували проблеми, перемагали та розвивалися передусім тому, що український Учитель упродовж віків укрплював у свідомість своїх вихованців та їхніх батьків, а також спільноти чарівне й немеркнуче сіяння Світла, Світу майбутнього, які необхідно завоювати, наблизити, здобути, побудувати, нарешті, просто дочекатися в ім'я продовження його величності Життя та панування всеосяжного Миру. Тільки та демократична держава має майбутнє, у якій, незважаючи на надскладну ситуацію, Учитель та УЧИТЕЛЬ учителів, розпрямившись на весь зріст,

розправлять свої плечі та дихатимуть з легкістю та вільно, забезпечуватимуть виконання своєї священної місії – виховання у творчо обдарованої особистості учня, студента людськості, тобто людського начала та віри, переконання і стійкості в щасливе завтра, навчатимуть їх долати перешкоди та бути ЛЮДИНОЮ. Тобто виховання має бути особистісно зорієнтованим [10] на духовно-моральній основі.

Пріоритетним завданням Учителя є формування та забезпечення стабільного, стійкого розвитку соціального суспільства, у якому будуть домінувати духовність, мораль, культура, освіта, наука, а також інтелектуальні, творчо обдаровані особистості, які будуть непохитно протистояти зовнішнім викликам, загрозам і внутрішній моральній корозії, особливо у вигляді зовнішніх і внутрішніх варіантів, схем, логістики корупції та лестощів. Завдяки Учителю в демократичному соціальному суспільстві буде сповідуватися передусім людськість у всіх її проявах: Богочесності, добра, доброти, добротворення, доброчесності, доброзичливості, турботи, любові, багатства, радості, духовної чистоти і світла задумів, планів, рішень, дій і вчинків.

Тобто, основне покликання Учителя – навчити своїх учнів жити з добром в унісон для щастя – уміти любити, уміти прощати, не забувати, не принижуватися, не зраджувати, не продаватися, уміти мріяти, діяти, творити Добро, перемагати *зло* і Людиною залишитися. Отже, людськість бажано виховувати в площині монолітної взаємопов'язаної, комплексної, гармонійної системи просвітлення: мізків під світлом розуму, душі любов'ю, серця чистотою, тіла гармонією та досконалістю, думок ясними помислами та поміркованістю.

Надскладним завданням є навчитися Учителю самому та навчити своїх вихованців контролювати свої думки, слова, емоції, дій, учинки. Варто враховувати, що негативні думки вбивають не тільки настрій, стан співбесідника, колеги, вихованця, але і й власне та їхнє здоров'я, майбутнє. Необхідно всім навчитися природним чином у закладі освіти, удома, у соціальному середовищі, на роботі контролювати свої думки та не давати

негативним міркуванням нашкодити своєму життю, а також життю своїх рідних, близьких, друзів, колег. Думки людини – це зерна, із яких виростають її майбутнє, майбутнє її дітей, Школи, соціального суспільства, демократичної України. Отже, необхідно так організувати безперервний освітній процес упродовж усього життя, щоб політ думки спонукав розум до системного, комплексного оновлення знань та пізнання Істини.

Тому особливого значення надається розумовому вихованню підростаючого покоління. Розумове виховання розглядається як цілеспрямована діяльність учителів з розвитку розумових сил і позитивного наукового мислення учнів, прищеплення їм практичних умінь, навичок та компетентностей володіння своїми думками й культурою розумової праці.

Мета розумового виховання полягає в забезпеченні засвоєння учнями основ наукових знань, оволодінні позитивним науковим мисленням, науковим світоглядом, навичками аналізу, порівняння й систематизації, а також розвитку розумових здібностей. Розумове виховання включає постійне, системне поповнення своїх знань у сфері духовних/моральних (натуральних), природних, юридичних законів, з основ наук, обраної спеціальності, здатність відстоювати свої переконання, позицію, логічно обґрунтовувати свої думки, ідеї, пропозиції, застереження та зауваження, захищати свої права, свободи та інтереси. Його зміст охоплює комплексну систему законів, принципів, фактів, понять, положень з усіх галузей науки, культури і техніки та технологій. Безперечно, освічена людина повинна володіти основами наук, техніки, мистецтва, літератури і культури, її знання мають бути систематизовані, постійно оновлюватися та поповнюватися.

Огієнко І. вважав, що глибока духовність учнів успішно формується тоді, коли розумове виховання ґрунтується на міцній основі національних традицій і звичаїв, адже розумове виховання є важливим складником усебічного, гармонійного розвитку особистості [13]. У педагогічній майстерні Учителя величезний духовний, науково-освітнянський, культурно-історичний арсенал. Тому, Учителю доцільно у своїй практичній діяльності враховувати також

думку провідних українських науковців про те, що «історичні умови буття українського народу породили самобутній феномен – козацтво. Воно втілювало в собі фізичне й духовне здоров'я нації, інтелектуальну силу, життєстійкість, життєздатність, оптимізм та енергію. Це була об'єднана, згуртована, ідейно й духовно зцементована, суворо дисциплінована національна сила, яка очолювала боротьбу проти чужоземних ворогів» [8, с. 5] Саме на цій основі необхідно реалізовувати сучасне національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в Україні. Адже, козацьке виховання – це сурове та вимогливе виховання, спрямоване на вироблення витривалості, фізичної досконалості, а також уміння виживати, долати труднощі, відновлювати та нарощувати силу, проявляти хоробрість, бути завзятими, захищати себе, свою сім'ю, свій народ, давати собі раду та надавати допомогу іншим у складних життєвих ситуаціях. Для загартування тіла потрібне козацьке виховання, а для загартування духу необхідні добродієсні ідеали, розуміння добра, уявлення про щастя та параметри партнерства, критерії дружби й узи побратимства, здорова моральність і висока та глибока духовність. Яскравим прикладом для молоді є сучасні українські воїни, які є нащадками славних козацьких традицій і лицарями Світла, Сонця, Добра й Честі. Тому подальшої загальнодержавної підтримки та розвитку, вітчизняного наукового супроводження потребує Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») [5] під гаслом «ВІРА – ВОЛЯ – БАТЬКІВЩИНА».

Сучасні діти України живуть у важких умовах війни, у період постійних загроз, бомбардувань, ракетних ударів та перебувають під тиском соціальних мереж, електронних та інтернет-ресурсів і водночас знаходяться під чуйним наглядом, турботою, впливом, опікуванням батьків, родичів, учителів, товаришів, соціального середовища, мають проявляти внутрішню силу волі для здобуття наукових знань, формування наукового мислення, оволодіння науковим світоглядом та опанування закономірностями виживання, критеріями інтелігентності, вимогами життєстійкості, культурою життєдіяльності, майстерністю життєтворчості, правилами поведінки, протоколу, етикету.

Завдання батьків і учителів – спільними зусиллями систематично, послідовно, помірковано впливати на духовне становлення, культурний розвиток, світогляд, моральні принципи творчої обдарованої особистості учня. Учень – учитель – батько – це єдина система, яка покликана розвиватися духовно, набувати стійких моральних переконань завдяки системному впливові класичних ортодоксальних духовних ідеалів та ідей, перевіреної інформації, добродійної діяльності людей, героїчної історії з метою пошуку правди, встановлення причини і першопричини, досягання глибини та всеосяжності Істини за ради переможної перемоги й щасливого майбутнього.

Список літератури.

1. Конституція України (прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року).
2. Закон України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 року № 2145 – VIII).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (від 16 січня 2020 року № 463 – IX).
4. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання» від 17 жовтня 2018 року № 845
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 14 грудня 2016 року № 988-р»
7. Андрущенко В. Організоване суспільство: Проблеми суспільної самоорганізації та інституалізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу: у 2 кн. / В. Андрущенко; наук. ред. В. Савельєв. 3-тє вид., виправл., доповн. Київ : Знання України, 2018. Кн. 1: Від мрії до дії. 2018. 659 с.; Кн. 2: Філософія новітнього державотворення. 2018. 647 с.
8. Берека В.Є., Орловська Н.М. Ідеї козацької педагогіки: сучасний педагогічний дискурс: навчально-методичний посібник. Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2019. 572 с.
9. Берека В.Є., Шоробура І.М. Козаком я мрію бути. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2004. 396 с.
10. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204.
11. Вернадський В.І. Вибрані праці. Національна академія наук України, Переклад М.І. Кратка. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2005. 300 с.
12. Губерський Л. В., Кремень В. Г., Ільїн В. В. Філософія: історія, суспільство, освіта. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2011. 591 с.
13. Огієнко І. Українська культура. Київ: Друкарня Української Центральної Ради. 36 стор. (Видання Українського Військового Генерального Комітету). 1917.
14. Огієнко І. Українська культура. Київ: Видавництво Книгарні Є. Череповського. 1918. 272 с.
15. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти: науково-методичний збірник / Укладачі: В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2017. 544 с.

16. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
17. Кудін В.О. Роздуми (Про смисл життя, про перспективи розвитку людства, про любов і ненависть, про добро і зло, про терор і тероризм, про покликання в житті та ін). Харків: НТУ «ХПІ», 2003. 184 с.
18. Стратегії розвитку України: теорія і практика, О. С. Власюка, Ред. Київ, Україна: НІСД, 2002.
19. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Квасюка, Київ: Фенікс, 2007
20. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти томах. Т. 1. Київ: Радянська школа, 1976. 654 с.; Т. 2. Київ: Радянська школа, 1976. 650 с.; Т. 3. Київ: Радянська школа, 1977. 670 с.; Т. 4. Київ: Радянська школа, 1977. 640 с.; Т. 5. Київ: Радянська школа, 1977. 639 с.
21. Топузов О.М. Освітнє партнерство в системі загальної середньої освіти: теорія і методологія. Київ: Інститут педагогіки: Педагогічна думка, 2021. 160 с. URL: <https://doi.org/10.32405/978-966-603-2-2021-160>
22. Топузов О.М., Калініна Л.М., Лісова Н.І., Калініна Г.М., Малюга М.М. Партнерські засади державно-громадського управління як предмет розгляду в підручнику для керівника освіти. *Проблеми сучасного підручника*. 2021. Вип. 27 С. 264–276. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-264-276>
23. Феном інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред. В.Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка. 2008. 472 с.

Чиркова М. Ю., м. Полтава

РОЛЬ ОСВІТНІХ УСТАНОВ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

***Анотація.** У статті проаналізовано нормативну базу формування національної ідентичності українців. Розглянуто проблеми, які виникають у сфері формування національної ідентичності українців. Досліджено стан громадянської освіти в Україні як складової політики формування громадянської ідентичності. Запропоновано механізми її вдосконалення з урахуванням європейського досвіду.*

***Ключові слова:** національна ідентичність, громадянська освіта, виховання, заклад освіти.*

***Abstract.** The article analyzes the normative framework for the formation of the national identity of Ukrainians. The problems that arise in the field of formation of the national identity of Ukrainians are considered. The state of civic education in Ukraine, as a component of the policy of forming civic identity, has been studied. Mechanisms for its improvement, taking into account European experience, are proposed.*

***Keywords:** national identity, civic education, upbringing, educational institution.*

Повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 р. та перебіг російсько-української війни підтвердили, що найзапекліша боротьба точиться не стільки за ресурси (територія, природні багатства, капітал, кадри), як за цінності (свобода, демократія, незалежність, гідність, гуманізм, самобутність,